ished stable foundations shown in the 1831 inventory plan. The discovered early finds (pieces of 'pot-shaped' stove tiles (*Topfkacheln*)) allow the assertion to be made that Musninkai manor was not founded in the 17th century as has been thought up until now, but in the 15th century. It should be noted that in the 15th century tile stoves were built only in the primary palaces of the magnates and began to be built in secondary buildings only in the late 16th century.

Manvydas Vitkūnas,
Kęstutis Katalynas

Šilutės (Šojaus) dvaras

Šilutės (Šojaus) dvaro (G115K) sodyba yra Šilutės miesto senamiestyje, ant Šyšos upės kranto. Visą dvaro pastatų kompleksą sudaro 13 pastatų ir dvaro parkas. Šilutės (Šilokarčemos) dvaras buvo įkurtas 1722 m. administracinių reformų Prūsijoje metu kaip valstybinis dvaras. Literatūroje ir šaltiniuose jis dažniausiai įvardijamas kaip kilmingasis (*Adlig Gut*) arba riterių dvaras (*Ritters Gut*). Tuo laikotarpiu buvo suformuotas Šilokarčemos valsčius, o valsčiaus valdytojas įsikūrė naujai įsteigtame valstybiniame dvare. 1819 m. Prūsijos vyriausybei dalijant dvarus, Šilokarčemos dvarą nusipirko buvęs ilgametis dvaro valdytojas Franzas Vilhelmas Radkė. Šios giminės palikuonių rankose dvaras išbuvo apie pusantro šimto metų.

1889 m. Šilokarčemos dvaras su 6000 margų (apie 1500 ha) žemės buvo parduotas

1 pav. Dvaro rūmų verandos pamatų likučiai perkasoje 1. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 1. The remains of the manor palace's veranda foundation in trench 1.

Lėbartų (Klaipėdos apskr.) dvaro savininkui Hugo Šojui (H. Scheu). Naujasis Šilokarčemos dvaro savininkas perstatė senus apgriuvusius medinius dvaro pastatus ir rekonstravo dvaro rūmus. H. Šojaus pradėtų tvarkymo darbų pradžioje kilo gaisras, sunaikinęs beveik visus dvaro ūkinius pastatus. Senųjų pastatų vietoje buvo pastatyti nauji, o dvaro kiemas, apsisaugant nuo upės potvynių, paaukštintas apie 1 m ir išgrįstas akmeniniu grindiniu. Dvarininkas ėmėsi atnaujinti pačius rūmus, prie dvaro įrengė parką, buvo iškasti 3 nauji tvenkiniai. Dvaro parkas pradėtas kurti apie 1889 m. Jau XX a. pradžioje prie dvaro buvo sodas ir parkas. Apie 1925 m. dvaro sodas ir parkas buvo sujungti ir įkurtas angliško tipo parkas.

1945–1989 m. dvarą ir parką valdė įvairios žemės ūkio paskirties mokyklos, tačiau parkui nebuvo skirtas deramas dėmesys ir jis pamažu nyko. 1988 m. buvo parengtas Šilokarčemos dvaro parko atkūrimo projektas (autoriai V. Deveikienė ir S. Deveikis), tačiau jis nebuvo įgyvendintas. Šiuo metu buvusio dvaro parko teritorija priklauso valstybei. Buvęs sodininko namelis ir žemė apie jį (apie 15 a) yra privatizuota. Dalį parko prižiūri miesto seniūnija, Šilutės kultūros centras ir Šilutės muziejus.

Nuo 1993 m. dvaro rūmų pastatas yra restauruojamas ir pritaikomas muziejinei veiklai. 2010 m. dvarą ir parką tvarkančios organizacijos užsakė archeologinius tyrimus, kuriais buvo siekiama patikslinti senųjų parko takų vietas, nustatyti jų dangos pobūdį, lokalizuoti kai kurių sunykusių statinių pamatus. Tyrinėjimai buvo atliekami 2010 m. liepos 13–15 d. Iš viso ištirtos 6 perkasos (bendras ištirtas plotas – 63 m^2).

Perkasa 1 kasta prie rūmų P sienos ir centrinio rizalito R sienos, nugriautos medinės verandos vietoje. Perkasos dydis 6x6 m. Tyrinėjimų metu prie perkasos ŠR kampo iškasta 1x1 m dydžio išpjova. Nuėmus velėną visame plote atidengtas vienalytis pilkos smėlingos žemės su raudono molio plytų duženomis sluoksnis. Sluoksnio struktūra iki tyrinėtos giliausios vietos nesikeitė. Perkasos P pakraštyje tyrinėjimai nutraukti pasiekus 12 cm gylį. Likusioje perkasos dalyje tyrinėta iki 30–35 cm gylio, atskiruose kvadratuose – iki 70 cm gylio. Radiniai (buitinė keramika, porceliano indų šukės, plokštinių koklių fragmentai, grindų plytelių nuolaužos, aliuminė Vokietijos imperijos 50 pfenigų nominalo moneta) datuojami XIX–XX a. Du keramikos fragmentai datuojami XVII a. Jie atsitiktiniai, veikiausiai patekę iš suardyto kaimavietės ar pavienės sodybos kultūrinio sluoksnio. 11–28 cm gylyje atidengti XIX a. pabaiga datuojamos medinės verandos pamatai iš 0x11x13 – 38x43x59 cm dydžio kalkių skiediniu rištų granito riedulių (1 pav.). Kai kurie iš jų buvo nuskelti, mūryti plokščia puse į išorę. Dalis pamatų nuardyta XX a. II pusėje tiesiant komunikacijas. Konstatuota, kad aptikti verandos pamatai yra avarinės būklės, todėl tyrimai nutraukti nepasiekus įžemio. Perkasoje aptiktas kultūrinis sluoksnis susiformavęs XIX–XX a. Jis suardytas įvairių žemės kasimo darbų metu.

Perkasa 2 iškasta į ŠV nuo oficinos pastato, yra statmena pagrindiniam oficinos pastato fasadui. Perkasos ilgis 7 m, plotis 1 m. 15–25 cm gylyje atsidengė akmenų grindinys, orientuotas Š–P kryptimi (išilgai oficinos pastato) (2 pav.). Grindinys labai tvarkingai sudėtas iš 12–30 cm skersmens, 10–15 cm aukščio netašytų ir minimaliai tašytų (dažniausiai nuskeltų iš vienos pusės) lauko akmenų. Akmenų grindinio plotis – 6,4 m. Grindinio R pusė

prasideda prie pat pastato sienos. Tačiau šioje vietoje grindinys smarkiai apardytas tiesiant komunikacijas. Veikiausiai suardymų metu tarp grindinio akmenų čia pateko pavienių raudonų plytų nuolaužų. Per 60–65 cm nuo sienos grindinyje įrengtas latakas (13 cm gylio, lyginant su bendru grindinio lygiu). Analogiškas latakas fiksuotas kitoje grindinio pusėje. Tarp abiejų latakų esanti važiuojamoji dalis yra 5,04 m pločio.

Perkasa 3 iškasta į PR nuo tvarto pastato. Ji pradėta matuoti 6,1 m į PR nuo pastato PR kampo, iškart už asfaltuoto keliuko. Perkasos ilgis 4 m, plotis 1 m. Iškart po velėna atsidengė juodos spalvos humusingo priesmėlio sluoksnis (veikiausiai susidaręs tarybiniu laikotarpiu formuojant parko veją). Po juo buvo 20–25 cm storio supiltinis žemės sluoksnis su gausiomis raudonų molinių plytų duženomis, XX a. II pusės buitinėmis šiukšlėmis (butelių kamšteliais, konservų skardinėmis). 35–40 cm gylyje atsidengė rusvos ir pilkšvos spalvos priesmėlis. Jokios kelio dangos pėdsakų perkasoje nerasta. Tikėtina, kad jei grindinys ir buvo, jis ėjo arčiau pastato ir šiuo metu yra uždengtas asfaltbetonio danga.

Perkasa 4 iškasta į P nuo tvarto pastato. Ji pradėta matuoti 20,4 m į PV nuo pastato PR kampo bei 5,75 m nuo apskrito plano ūkinės paskirties pastato, iškart už kelio. Perkasos ilgis 5 m, plotis 1 m. Perkasos Š dalis apėmė dalį kelio, P leidosi į drėgną lomą (buvusios kūdros vietą?). Lomos pakraštys, patenkantis į perkasą, apaugęs pelkine augmenija, pavieniais švendrais. Centrinėje perkasos dalyje 38 cm gylyje atsidengė labai netvarkingas, ne-

2 pav. Atidengtas kiemo grindinys perkasoje 2. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 2. The unearthed courtyard paving in trench 2.

3 pav. Grindinio fragmentas su lataku perkasoje 6. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 3. A paving fragment with a gutter in trench 6.

taisyklingas raudonų molio plytų grindinėlis (apie 60 cm pločio). Veikiausiai tai takelio, ėjusio išilgai lomos krašto, likučiai. Tarp velėnos ir plytų grindinėlio buvo permaišytas tamsios žemės sluoksnis su plytų duženomis, žvyro sluoksneliais.

Perkasa 5 iškasta į V nuo dvaro rūmų. Perkasa 3 m ilgio, 1 m pločio, pradėta nuo matuoti 2,2 m nuo rūmų PV kampo, 9,47 m nuo rūmų ŠV kampo, orientuota į keliuką, einantį nuo centrinio įvažiavimo į dvaro sodybą iš Lietuvninkų gatvės. Perkasos R dalyje 10–15 cm gylyje po velėnos sluoksniu atidengė betono danga, įrengta pastaraisiais dešimtmečiais tvarkant dvaro rūmų V sieną. Perkasos V dalyje, 5–10 cm gylyje atsidengė akmenys, pavienės raudonų molio plytų nuolaužos. Akmenys vidutiniškai 10x15, 10x25 cm skersmens, apie 10 cm aukščio. Vieningos struktūros akmenys nesudarė, tačiau manytume, jog jie yra iš šioje vietoje buvusio grindinio, visiškai suardyto tarybiniu laikotarpiu tiesiant komunikacijas. Veikiausiai šioje vietoje būta vėliau nuardyto akmenų grindinio. Tokią prielaidą paremtų bendra dvarvietės situacija: jei didelė dalis centrinio dvarvietės kiemo, taip pat išilgai oficinos ėjęs kelias (perkasa 2) buvo grįsta akmenimis, panašiai grįstas veikiausiai buvo ir centrinis įvažiavimas pro vartus į dvarvietės teritoriją.

Perkasa 6 iškasta 6,7 m į R nuo kumetyno (?) pastato PR kampo. Perkasa 7 m ilgio, 1 m pločio. 25–30 cm gylyje atidengti pavieniai 15–30 cm skersmens, apie 10 cm aukščio akmenys. Jie yra dalis nuardyto grindinio. Grindinio važiuojamoji dalis beveik neišliko. Tačiau fiksuotas pats jos pakraštys ir akmenimis grįstas latakas, kurio giliausia vieta atidengta 42 cm gylyje (3 pav.). Latako gylis, lyginant su bendru grindinio lygiu, siekia 12 cm. Savo konstrukcija grindinys, aptiktas perkasoje 6, buvo labai panašus į grindinį, fiksuotą perkasoje 2. Giliau, 40–50 cm gylyje atsidengė pilkšvas ir gelsvas priesmėlis.

Tyrinėjimų Šilutės (Šojaus) dvaro sodyboje metu lokalizuoti kai kurių sunykusių statinių (verandos) pamatai, dvaro sodyboje buvę kelių grindiniai, surinkti papildomi duomenys rengiamam pastatų komplekso restauravimo projektui.

Tyrinėjimų Šilutės (Šojaus) dvaro sodyboje metu kultūrinio sluoksnio, kurį būtų galima datuoti ankstyvesniu nei XIX a. laikotarpiu, nerasta, tačiau aptikta atsitiktinių archeologinių radinių, datuojamų XVI–XVII a. laikotarpiu: montmorilonito (?) ąselės nuo indo, pagaminto veikiausiai Reino srityje Vokietijoje, datuojamos XVI–XVII a., ir kaolininio (?) puodelio fragmentas, pagaminto veikiausiai Lenkijos P dalyje, datuojamas XVI–XVII a. Šie radiniai nėra susiję su dvaro gyvavimo laikotarpiu ir veikiausiai yra iš šioje vietoje buvusios ankstyvesnės sodybvietės. Visiškai neaptikta XVIII a. datuojamų radinių.

Šilutė (Šojus) manor

During the excavation on the grounds of Šilutė (Šojus) manor, the foundations of some vanished structures (a veranda) and road paving were located on the manor's grounds and additional data was collected for the project in preparation for the restoration of the building complex. In all, six trenches were excavated. Trench 1 contained the granite boulder (from 10 x 11 x 13 to 38 x 43 x 59 cm in size) and lime mortar foundation from the late 19th-century wooden veranda (Fig. 1) and a cultural layer formed during the 19th–20th centuries. Trenches 2 and 6 contained the paving from the road that ran across the manor's

grounds (Fig. 2). The stone paving was about 6.4 m wide and had storm drain gutters at the edges (Fig. 3). Trench 4 contained an irregular paving of red clay bricks (that was about 60 cm wide). This was probably the remains of a path running along the edge of a depression. Trench 5 contained isolated stones and soil that had been completely jumbled in laying utility lines. No stones from the suspected paving were found but they had probably been hauled away in laying the utility lines and carrying out large-scale earthwork. No cultural layer, which could be dated earlier than the 19th century was found on the grounds of Šilutė (Šojus) manor during the excavation, but chance finds dating to the 16th–17th centuries were discovered: montmorillonite (?) handles from a vessel most likely manufactured in the Rhine area of Germany and a fragment of a kaolin (?) cup probably manufactured in the S part of Poland. These finds are not connected with the period of the manor's existence and are probably from an earlier farmstead that existed at this site. Absolutely no finds dating to the 18th century were discovered.

Gintautas Zabiela

Anykščių dvarvietės pietvakarinė dalis

2010 m. Anykščių dvarvietėje (Anykščių miestas, AR1881) vykdyti archeologiniai tyrinėjimai, susiję su dvarvietės PV dalyje esančio Anykščių regioninio parko direkcijos ūkinio pastato (atskiro numerio jis neturi, pati direkcija įsikūrusi 2009 m. rekonstruotame pastate J. Biliūno g. 55) rekonstrukcijos darbais. Jų metu ištirtas visas būsimų žemės judinimo darbų metu paliečiamas plotas, pakliūvantis po šiuo rekonstruojamu pastatu (jame rūsio nebus, o būsimas paviršius bus net kiek pakeltas, lyginant su esamu žemės paviršiumi).

Anykščių dvarvietės tyrinėjimai pradėti 1990 m. (tada ji buvo surasta) (*ATL 1990 ir 1991 metais*, Vilnius, 1992, t. II, p. 44–48), tęsti 1991, 1993, 2004 (*ATL 2004 metais*, Vilnius, 2006, p. 146–150), 2005 (*ATL 2005 metais*, Vilnius, 2006, p. 193–195), 2007 (*ATL 2007 metais*, Vilnius, 2008, p. 271–273), 2008 m (*ATL 2008 metais*, Vilnius, 2009, p. 259–262). 1990–2008 m. archeologinių tyrinėjimų metu Anykščių dvarvietėje buvo ištirtos 23 perkasos (2342,8 m^2) (iš jų realiai – tik 618 m^2, kita buvo sunaikinta 2004 m.), 162 šurfai (162 m^2), tyrimų metu ir atsitiktinai rasti 164 atskiri radiniai, 469 koklių fragmentai, 2292 puodų šukės, 3 grindų plytelės, 189 stiklo fragmentai, 141 čerpės fragmentas. Visi radiniai saugomi AM. Ankstesnių Anykščių dvarvietės tyrinėjimų metu nustatyta, kad joje yra ne tik XVI–XIX a. dvarvietės kultūriniai sluoksniai, bet ir jų uždengti I tūkst. vidurio neįtvirtintos gyvenvietės kultūriniai sluoksniai (dvarvietės PV dalyje).

Archeologiniai kasinėjimai vykdyti Anykščių regioninio parko direkcijai priskirto Anykščių dvarvietės sklypo, esančio į PV nuo Dvaro gatvės bei į ŠV nuo Anykščių cerkvės sklypo, V dalyje. Čia stovi minėtas rekonstruojamas pastatas – buvęs Anykščių gimnazijos ūkinis pastatas. Jis medinis, vienaukštis, 26,4x9 m dydžio, orientuotas PR–ŠV (110–290°) kryptimi. Kadangi medinė pastato dalis buvo supuvusi, prieš tyrimus pastatas demontuotas, į jo vidų ardymo metu sukritusios šiukšlės nukastos. Akmeniniai pastato pamatai palikti.